

Чари-Комиші

Олесь Гончар

За кілька днів до відкриття мисливського сезону ми вже дебатуємо: куди? Хто знає найкращі місця?

Найкращі місця ми знаємо, хто знає — обер-майстер Сахно. Немає, мабуть, такого озерецька в нашім краю, нема таких шелюгів та плес, де б не полохала качок його багатирська постать. Але чи згодиться обер-майстер у компанію до нас — адже він завжди одинаком, мислив ець-індивідуал! Крім того, і серед нас є такі,— в тім числі й Стьопа-крановщик, наш мисливський бригадир,— які дуже неохоче йдуть на те, щоб брати з собою обер-майстра. Ходять чутки, що старий з грішком, що, вибравшись на перше полювання, б'є зредора, не жде вранішньої зорі. Хтось нібито з наших заводських навіть ганявся за ним торік на Шпаковому, старий, якщо вірити, й качку тоді покинув, а сам — мерщій в очерети. Так і не впізнали достеменно — Сахно то був чи не Сахно.

— А не впіймав, не кажи, що злодій,— зробив висновок Петрович, наш машиніст, що років сорок ганяв заводську "кукушку" і якого ми лише цього літа проводжали на пенсію. При незavidній постаті й маленькому, зовсім зісохлому обличчі голос у Петровича дужий басовитий, і для нас він має особливу вагу. Петрович радить запросити обер-майстра:

— Якщо й грішив одинаком, то при всій компанії навряд чи зважиться... Невже совість у ньому не заговорить?

— Може, якраз захоче реабілітуватись на очах товариства,— зауважує інженер Левицький.

— Ні, навряд чи старий пристане до нас,— висловлює сумнів Оксен-пожежник із заводської пожежної команди.— В нього крякуха, а в нас із вами що?

Всупереч нашим сумнівам, обер-майстер згодився приєднатись до нас, і навіть охоче:

— Самому вже не таланить. Може, з вами, в гурті, поталанить.

Тепер, коли старий з нами, ми одверто зізнаємось йому, що розраховуємо на його знання краю, на те, що він покаже нам добрі, щасливі місця.

— Куди ж вас повести? — роздумує старий, мовби вагається, чи варті ми його секретів, і, зітхнувши, нарешті каже з якоюсь загадковою гордістю в голосі:— Поведу вас, хлопці, на Чари-Комиші.

Мовби зважується відкрити нам щось своє, заповітне, виняткове, може, навіть зв'язане з його молодістю...

Отже, їдемо на Чари-Комиші! їдемо туди, де ждуть нас розкішні мисливські угіддя з світлими озерами, з духмяним сіном, із свіжістю та красою вранішньої серпневої зорки!

Що за місце оті Чари-Комиші? Буду там вперше, для мене вони повиті тайнощами, усе там незвіданість, і я чекаю дороги, охоплений трепетом, мене обіймає таке почуття,

яке, мабуть, обіймало в давнину мореплавців, коли вони пускались на своїх каравелах в океан, в його незвідану безвість.

Замість каравели, завод дає нам торохкотливу півторатонку, і в суботу по обіді вся наша мисливська бригада — як було домовлено — збирається біля заводських воріт. У нашій бригаді мисливці різного віку та стажу: є ветерани цього діла, такі як той же обер-майстер Сахно та машиніст Петрович, є молодші — здебільшого колишні фронтовики, а є й зовсім новачки, себто я, що потрапив на завод одразу після десятирічки і за плечима в якого ні стажу, ні мисливських заслуг, крім продірявленої вчора на пробах консервної бляшанки.

І ось ми разом. Одяг на всіх чудернацький, кумедний. Це, мабуть, так треба. Качка, певно, любить, щоб людина була як опудало! Я ледве впізнаю інженера Левицького в якомусь дранті, і довгов'язого Стюпу-бригадира, що вирядився в геть виношений трофейний кітель (здається, італійський), і його товариша Костю з прокатного, теж фронтовика і теж у кітелі (правда, "нашому"), і обтяженого мисливськими причандалами Петровича, який ще більше зігнувся та поменшав під добровільною своєю ношею... А обер-майстер! На нього без сміху не можна дивитись: на ногах якісь ботфорти петрівських часів, на голові величезний крилатий капелюх, з отих, що їх носять наші доменники, а на плечах у діда брезентова куртка, під нею друга куртка, а там під нею ще, здається, й третя, і все це, незважаючи на спеку, затягнуто ремінням, обвішано якимись торбинками, ладунками, патронташами, ягдташами та іншими "ташами". При боці в обер-майстра теліпається дерев'яна "крякуха", яка викликає немало жартів і на яку, проте, старий покладає найбільші надії. З-поміж усіх нас лише Оксен-пожежник, не піддавшись гарячці перевдягання, з'явився, мов на службу, у своїй бравій пожежницькій формі, яку тільки нещодавно одержав і не встиг іще, видно, наноситись — навіть на полювання не скидає.

Чекати нікого не доводиться — сюди не запізнюються. Розміщаємось із своїми рушницями та рюкзаками в кузові й...

— Ні пуху ні пера!

Машина з гуркотом вилітає по бруковиці на Чаричан-ський шлях, мчить через заводські селища все далі кудись у степ.

Наввипередки з нами, обганяючи піших мисливців, мчать, як на пожежу, мотоциклісти, мчать "Москвичі" та криті брезентом газики, стирчать із них в усі боки стволи рушниць, виглядають собаки, визирають чіїсь збуджені обличчя, серед яких ми час від часу впізнаємо своїх же заводських. Змагаючись з нами у швидкості вони щось весело викрикують нам на льоту, і ми їм у відповідь що-небудь кричимо теж — так аби лиш крикнути, аби лиш дати знати, що й ми в чудовому настрої" що й наша ватага поспішає туди ж...

У кузові нас здорово трясе, підкидає, витрясає з нас печінки, але відчуваємо ми себе справді чудово, на ли-хацьку їзду водія не скаржимося, хай жене якомога швидше, бо нам треба бути на Чари-Комишах раніше за всіх.

Нас уже обвіває польовий вітерець, небо над нами більшає, весь простір пахне

пилюкою, стернями, баштанами. Пролітаємо села,— хати білі, підведені голубим, і всі, як одна, криті очеретом, отже, десь уже тут близько озера, плавні, десь близько, може, й Чари-Комишк.. Очерети від плавнів... А оті голубі наличники на вікнах,— вони від чого? Чи не від неба?

— У такій хаті в будь-яку спеку прохолода,— задумливо каже Петрович, обливаючись потом у своїй мисливській тяжкій амуніції.

Він сидить якраз навпроти мене, і на поворотах та на вибоях, коли нас підкидає, нам доводиться стерегтися, щоб не стукнутися лобами. Інші в таких випадках звальюються в кучу, тільки й чуєш:

— Держись! Тримайсь!

— "Крякуху" дідові не задушить!

Ми сміємось, усім нам весело, посміхається у вуса й Петрович, тільки в світло-сірих очах його, як завжди, глибока задума, навіть присмученість, ніби й не на полювання їде чоловік.

Обіч шляху потяглись колгоспні поливні городи, ідуть дівчата з корзинами червоних помідорів на плечах, вітер обвіває їх випростані постаті, випнуті яблука грудей; загляdivши нас, дівчата сміються, мабуть, смішить їх повна машина мисливців чи наше чудернацьке вбрання та мисливське наше завзяття.

У розлогому видолінку блиснула вода, на воді все біло від птиці, в кузові в нас пожвавлення, веселий гомін, очі розгоряються.

— Бий, Павле,— під'юджують мене старші,— бий, бо знімуться й полетять!

Але мене не купите на такі штуки... Поки що перед нами не дикі, а пекінські качки, і не дикі мисливські місця, а штучна водойма з колгоспною птахофермою. Проте самий вигляд води, очеретів, птаства уже роз-вихрює нашу уяву, розпалює наш мисливський шал.

Де ж ті Чари-Комиші?

Незабаром нам десь тут треба звертати з великого шляху в бік Дніпра. Повороти йдуть один за одним.

З кабіни виглядає до нас серйозне, знівечене шрамами обличчя нашого водія Павловського:

— Де поворот?

Знизуємо плечима, всі ми в невіданні, навіть і сам обер-майстер не дуже певен, де нам тут повертати, бо, виявляється, бував він у цих місцях давно, до того ж заходив на Чари-Комиші не звідси, добирався до них пішки, з якихось інших доріг...

Виручає нас тітка, що край села бере з колодязя воду.

— Вам на Чари-Комиші? — перепитує вона добрим, приязним голосом і невідомо чому всміхається.— Так на оцей же шляшок... Оцей шляшок і доведе вас до самого місця.

Ми п'ємо з тітчиного відра воду, набираєм свіжої ще і в баклаги, потім звертаємо на ледве помітний, перебілений солончаками "шляшок", і він веде нас кудись у луги, де далеко-далеко на обрії млисто синіє, димить над Дніпром заводськими димами наше

рідне місто.

У небі, чистім, сріблястім від сонця, вже пропливають бушляки, літають над нами степові чайки; чайок дуже багато, вони підлітають до нас зовсім близько, і Стьопа-бригадир суворим тоном попереджує мене, як новачка, що бити їх не можна, що вбити чайку — це сором і ганьба для мисливця.

Щоб уже він уявляв мене зовсім темним, питаю:

— А бушлю?

— Бушлю теж не можна.

— А дрохву?

— Дрохву... Ні в якому разі.

— І того не можна, і того, і того,— втручається обер-майстер.— Ти так зовсім залякаєш хлопця... А ти скажи йому, що ж можна?

Стьопа, не відповідаючи обер-майстрові, інструктує мене далі:

— Звечора, до відкриття, хоч би качка й на носа тобі сідала — терпи,— і, свідомий свого високого бригадирського обов'язку, він дає мені детальні роз'яснення, за що мені належить штраф, за що ще більший штраф, а за що, може, й рушницю відберуть і з ганьбою виженуть із товариства. І це все — мені, який ще не зробив по живій цілі жодного пострілу, не збив жодної качки!

Шляшок побіг через якісь тирловища, солончаки, далеко серед пасовиськ видніється колодязь з журавлем — водопій для худоби. Ми майже розчаровані. Якісь об'їдені будяки навколо, полин, кізяки, все вибито худобою, спалено спекою... Де ж ті озера світлі, угіддя незаймані?

— Все буде,— каже нам обер-майстер. Він уже зорієнтувався в тутешніх місцях, впізнав їх і, одразу пожвавішавши, перебрався ближче до кабіни, щоб давати вказівки безпосередньо водієві.

— Хутірець он з баштою бачите?

— Бачимо.

— То силосна башта. Поруч тваринницька ферма. А за фермою буде дерев'яний місток, переїдемо місток і триматимем в бік отієї — он ледь бовваніє — могили,— вона зветься Журавлиха.

Справді, за хутором є місток, він низько настелений через якесь зовсім обміліле озерце, від якого б'є на нас густим болотним запахом нагрітої сонцем води. Місток геть розбитий, розтовчений, машині по'такому паліччю не пройти, і ми, схопившись на землю, шукаємо об'їзд. Об'їхати нікуди, вирішуємо ризикнути побіля самого мосту, через багнюку, розраховуючи на те, що нас багато і ми зможемо випхнути свою півторатонку, коли засяде.

Водій наш бере відчайдушний розгін, машина, шалено розбризкуючи воду, доскакує до середини болота і таки застряє, мотор глухне, але ми вже тут, наші мисливські плечі готові хоч гору перевернути.

— Раз! Два! Взяли!

За якусь мить зальопана півторатонка вже. стоїть на сухому, а від нашого взуття,

від Сахнових ботфортів смердить гарячим, розтрибушеним болотом.

Доки Павловський колупається в моторі, протираючи свічки, ми теж чепуримо себе, зчищаємо з ніг багнюку, і обер-майстер Сахно, оглядаючись назад, каже, що це навіть краще.

— Що — краще? — дивується інженер.— Що міст дірявий?

— Зате сюди за нами ніхто вже не проскочить,— пояснює обер-майстер.— Самі будемо на всю плавню.

Ой навряд чи самі... Далеко попід селом уже гасають, мелькаючи поза чередами, мотоцикли та "Москвичі", здається, якраз із тих, що ми їх обганяли в дорозі. Ціле нашестя! Бідні качки... Ось один із "Москвичів", ніби нанюхавши наш слід, нахабно мчить сюди, наближається до містка і, ткнувшись носом у болото, зупиняється. Таки засів, та ще, може, й добре.

— Спробував? Отам тобі й ночувати,— каже обер-майстер, і ми, віддаляючись, весело махаємо невдахам на прощання. Вони нам смішні!

Тепер ми самі — уникли небажаного сусідства. Але поки що й качок нема, не видно чомусь навіть і бушля-ків та чайок степових, один величезний шуліка над нами кружляє, ніби здивований нашою появою.

— А шуліку бити можна, товаришу бригадир? — насмішкувато питає обер-майстер.

— Бийте, якщо влучите,— відповідає Стьопа.

— А думаєш, не влучив би? Думаєш, старий уже? — уперто допитується обер-майстер з якимось ревливим посміхом на вустах.

На роботі обер-майстер для Степана начальство, а тут вони раптом помінялися ролями, старий сам опинився в підлеглості свого крановщика, нашого демократично обраного бригадира. Таке становище час від часу взаємно найжачує обох, але перспектива, спільна мета, зрештою, і їх об'єднує одним клопотом. Чи не заїхали ми часом не туди? Чи знайдемо тут те, чого шукаємо? Це щодалі більше нас непокоїть.

Машина буксує в піску. Мусимо знову схоплюватись і налягати на неї плечима. "Раз! Два! Взяли!" Ні, це таки непогано — провести свій вихідний в отакому спортивному занятті.

Перехопившись через розтовчений чередою пісок, виїжджаємо на пагорб, і далі перед нами відкриваються... поля кукурудзи! Безмежні, вилискуючі під сонцем поля! Ліворуч по стерні трактор гуркоче, оре... Курява встає за ним. А де ж плавні? Де озера, качки?

Бригадир гострим, сповненим докору поглядом дивиться на обер-майстра, той навіть ніяковіє, але тільки на мить.

— Давай отак вподовж кукурудзи! — рішуче гукає він у кабінку.

Мчимось вподовж кукурудзи.

— По-моєму, ніяка дурна качка сюди не залетить,— каже Костя, вголос висловлюючи гіркі наші сумніви.

Справді, сонце он уже звертає на захід, а ми все ще не можемо спинитись, блукаєм, гасаєм як шалені поміж фермами, чередами та колгоспними полями.

Незабаром, наче щоб розсіяти сумніви, убік від плантації кукурудзи відкривається лугова широчінь, з'являються смуги очеретів. Простір величезний — ми просто в захваті. Я з хвилюванням дивлюся на цей переповнений світлом простір. Як тут вільно, як легко людині! Птахи якісь мерехтять у повітрі. Солончаки біліють. Лисніється на сонці синювата зелень рогози, блищать очерети, а в тих очеретах, мабуть, тихі прозорі ховаються озера...

— Оце ж вам і Чари-Комиші,— з гордістю каже обер-майстер.

— Чари-Комиші, ура!

Колись ці всі угіддя належали одній з віддалених паланок Запорозької Січі, коней тут випасали наші предки та рибку ловили... Ну а ми крижаків постріляємо в літ,— звичайно, хто влучить...

Машина наша мчить просто на найближчу смугу очеретів. Упирається в самий очерет. Стає.

Очерети височезні, густі, як бамбукові хащі. Злегка шелестять листям на вітерці... Посплигувавши з машини, ми мерщій кидаємось в гущавінь, очеретиння тріщить у нас під ногами, а ми все ліземо, продираємось далі в гущавінь, в духоту, де вже й вітру нема, але де, ми знаєм, неминуче має бути вода, а на воді, може, й зараз уже сидять табуном... Дух нам перехоплює від самого передчуття. Проте чомусь не хлюпає, не чавкає ні в кого під ногами. Де ж та, нарешті, вода?

Очерет кінчається і вже перед нами відкрилась чимала, обрамлена заростями галявина, очевидно, було колись тут плесо, а зараз... сухо-сухісінько! Все дно затверділо, мов бетон.

Мимоволі всі ми звертаємо свої погляди на обер-майстра. Старий винувато розводить руками. Не далі як торік, запевняє він, тут було води йому попід руки, навіть волок він з кимось тягав, і рибу ловив, і качок

набрав, а тепер...

— Тьху!

Віriamo йому, віriamo, що була тут вода і риба, бо ще

й зараз, намертво повлипавши в сіре закам'яніле дно висохлого озера, де-не-де поблискують під ногами маленькі рибинки — останні знаки того, що було.

Похнюплені, стоїмо над загиблим озером, над цією зцементованою землею, і піт заливає нам очі, спека, духота тут, мов у казані,— крізь очерет навіть найменший вітерець не продимає. Стюпа мовчки пробує колупнути носком грудку закам'янілого мулу, а Петрович... на нашого Петровича навіть дивитися жаль. Потемнілий, згорьований стоїть, присмучено розглядаючи озерне дно, де недавно ще риба грала, а тепер суха кора Сіріє, схожа на шлак.

Ще більше опустилися плечі Петровича, обтяжені мисливським причандаллям; кепку насунуто на самі очі. Так худий, а тут одразу мовби ще більше схуд. Над чим він замислився? Яка його думка гнітить?

Тиша — гаряча, застояна. Трактор десь ледве чутно гримотить, поблизу коник сюркоче. ' — Довипробувались,— раптом каже Петрович тяжко, похмуро, і ми мовби

прокидаємось від гарячої дрімоти. Ми знаєм, що має на увазі Петрович. Усе оце, як він каже, "безладдя в природі", раптові похолодання та такі ж раптові спеки, небували снігові заноси в Італії та страшні тайфуни над японськими островами — все це Петрович, що б ви йому там не казали, пояснює одним: проклятими отими ядерними випробуваннями десь на океанських пустельних просторах... І те, що в нас від самої весни нема дощів, що лютує спека, якої й старі не пам'ятають, він пояснює все тим самим: атомні дурущі всьому причиною.

Доки ми ось так стоїмо в розігрітому очереті, серед висохлого озера, мовби прикуті до його мертвого дна, до нашого слуху починають раптом долимати дивні шуми, якесь дуже знайоме стрекотання... Довгов'язий наш бригадир, ставши навшпиньки, першим помічає небезпеку:

— Полюбуйтеся... Це ж вони!

З пагорба по наших слідах просто до наших очеретів з летючим диркотом мчать ті ж самі мотоцикли та "Москвичі", що ми їх покинули по той бік містка. Під'їхали, поглушили мотори, і ось уже, втираючи рясний піт, стоять вони, міські мисливці, разом з нами в очереті, на тім самім місці, де мусило б бути озеро і де пашить на нас черства, ніби справді атомним вогнем переплавлена, злита в мертву безплідну масу земля.

Невдача мовби примирила нас з тими, від кого ми досі так уперто намагалися відірватись: беремося тепер спільно обмірковувати становище, в яке і ми, й вони разом потрапили.

— Треба пробиватись далі в плавні,— радить один із прибулих, льотчик-відставник.— Усе десь звідти он знімаються,— він киває у бік Дніпра.

Справді, у світлому великому небі — ніколи я не бачив над собою такого величезного неба! — в дальній далечі, у високій високості, де, мабуть, лише реактивні літають, йдуть табуни птахів. Хтось уже, видно, їх там полохає у цей неспокійний день. Одначе, не долітаючи до нас, табуни знов повертають назад, певне, є десь там лимани, озера, адже не одне оце наше висхле озеречко — вся ця придніпровська місцевість зветься Чари-Комиші.

Порадившись, цілим гуртом рушаєм у той бік, назустріч отим піднебесним, ледве мріючим пташиним табунам. Натрапляємо на вибалки, порослі очеретом, осокою, в декотрих дно теж сухе, аж дзвенить, а в інших ще вологе, нога грузне — видно, зовсім недавно була тут вода, над загусклим розігрітим мулом тучами вирує болотна мошकारа.

Цивілізація, однак, не покидає нас і тут. Бачимо хутірці з садками, з антенами — мабуть, польові стійбища бригад. Знов гримкотить десь трактор, в іншому місці — другий. Далеко дорогою через луки пройшла вантажна машина, за нею — друга, спершу ми думали, що вони теж з мисливцями, але виявилось, що то колгоспні грузовики возять з поля зелену масу на силос Плантації кукурудзи не кінчаються, тягнуться й тягнуться понад луками кудись чи не до самого Дніпра... Ні, навряд чи втримається дичина в цих обжитих, окультурених, зовсім не диких місцях. Декотрі з нас уже пропонують податися деінде, подалі від оцієї кукурудзи та тракторів, дарма що теперішня качка гримкотіння трактора нібито нітрохи не боїться.

Я, правду кажучи, своє перше полювання уже вважаю пропащим. Бо хто ж знав, що саме серед оцих тирловищ та колодязів із журавлями, серед ріллі та кукурудзи чекає нас така несподіванка, чекає те, чого ми так довго і спрагло шукали...

Озеро!

Сяйнуло величезним світлим серпом попід самою кукурудзою, сягаючи до самої польової доріжки, по якій ми з'їжджаєм з горба!

Під'їхали, зупиняємось, самі ще не вірячи знахідці. Вода! Чуєм, як вона пахне. З плескотом скидається риба. Чи це не сон? Чи не ввижається нам ця краса? Тут стерні, тут кукурудза і тут же поруч райська оця місцина, схожа на леваду, з живим сяючим плесом води, з зеленцми луговими травами та буйними очеретами і навіть з холодком: гуртик дерев — розкидистих осокорів, диких груш та кущів терну — темніє тінню по той бік...

— Е, та в кущах там уже хтось є! Приглядаємось: справді, є. Он металево поблискує задом "Москвич" із кущів, неподалік нього помічаємо замаскований ще один, а ближче до кукурудзи майже на сонці стоїть підвода з чорною маслянистою бочкою пального, певно, для тракторів. У повітрі, попискуючи, в'ються над водою ластівки та легкі білокрилі крячки, на льоту хапають щось із води. Нам видно, як серед блискучої водяної гладіні бродить, розгулюючи на мілкому, всяка озерна дрібнота: тонконогі куличата, бекаси, а в тіні попід онеретом то тут, то там темніють качині виводки. Ми їх виразно бачимо, вони теж, звичайно, бачать нас, але не бояться, як не бояться і гуркоту трактора, що снує неподалік за горбом. Деякий час ми захоплено розглядаємо озеро з його багатством, з його неполоханим життям. Пошепки, ніби щоб не сполохати птицю, перемовляємось:

— Крижаки он...

— Бекасів табун цілий...

— Он знялись!

— Он знову сіли!

— О, та там он уже засідка!

По той бік коло самого берега бачимо — окремо — кущик очерету, тільки то не росте він так вдало, то чиїмись руками навтикано його півколом у землю і вже постелена в ньому трава...

Присутність інших мисливців нас не турбує — озеро велике, місця вистачить на всіх. Розходимось по берегу, нишпоримо по очеретах, вибираємо, ділимося, збуджено визначаючи — хто де займає, хто де буде стояти. Обходиться без сварки, хоча я почуваю, що іноді близько до цього, мир наш на волоску! Степан-бригадир чомусь намітив був собі місце аж у кінці озера, в самім закутку, за яким далі починається на горбі кукурудза, і хоч місце не відзначалось ніякими перевагами, проте обер-майстер теж раптом претендував на нього.

— Беріть, беріть,— одразу ж поступився йому місцем Степан, котрий ніби й сподівався, що буде саме так.— Засватана дівка завжди краща.

А сонце сідає, сідає, захід розгоряється червоно, і при його світлі здивована птиця

бачить, як ми носимо знизу оберемками очерет — там його багато хтось накопив — і чепурно обставляємо, маскуємо стеблами очерету машину. Ось тут, на узвишші, на виду у всього озера буде наш табір.

На цьому ж очереті ми й спатимем, зробимо з нього собі мисливську постелю. Звісно, краще було б спати на запашному луговому сіні, про яке ми мріяли, але нічого: сухий очерет теж чудово пахне! Не второпаємо, чим він пахне, один каже — болотом, інший — свіжою рибою, а загалом чудесно!

Сонце ще не зайшло, а вже вплив місяць, якимсь непомітно виступив з млистого туманного небосхилу, і вже вони, обидва світила, освітлюють цей тихий, більше степовий, ніж луговий, простір, що з правіку, мабуть, носив назву Чари-Комиші... Скільки тут різних людей перейшло в різні часи, задовго до нас! Біля вогнищ збиралися, гомоніли про те, що було і що буде... Може, пробували аж до нас прозирнути крізь товщу часу... Яке запашне тут повітря, яка тиша! Навіть сюрчання коників, навіть мелодійний гуркіт трактора їй не порушує.

На вечір — вогнище, це вже так треба. Мене, як новачка, першого женуть збирати по толоці сухі кізяки, за мною підводяться й інші, ходять, збирають — заняття не мудре, але кожному з нас чомусь приємне.

Коли ж кізяки викладені купкою і лишається тільки їх підпалити, звертаємось за дозволом до свого заводського пожежника:

— Дозволяєш? Він сміється.

— Дозволю.

— А це правда, Оксене, що коли до вас у пожежну команду приймають, то спершу роблять екзамени: чи вилежить претендент двадцять чотири години на одному боці? Якщо вилежить — беруть, а не вилежить — не годиться.

Усі регочуть, і пожежник регоче, він нітрохи не ображений.

— Що ж, такий фах,— каже Петрович.— У них коли команда лежить, то якраз добре, значить, усе гаразд.

І ось, нарешті, запалахкотіло воно, мисливське наше вогнище, далеко видніючись з горба в синьому м'якому надвечір'ї. Все навкруги ніби змінилося від цього вечірнього вогника, разом з його відблисками на всі Чари-Комиші мовби лягла спокійна, мрійлива задума. Варто-таки було трястись у полуторці, блукати по тирловищах, сумніватись і розчаровуватись, щоб тільки провести цей вечір отут, біля степового озера, довкола вогнища в доброму товаристві.

Добуто з рюкзаків провізію і все, що належить до неї: пора! Настав час приступити до традиційної мисливської трапези. Вся компанія наша в зборі, нема з нами лише обер-майстра; він одразу ж після розподілу місць подався у свій далекий закуток ставити "крякуху" — заліз в очерет, не вдалося виманити його звідти й чаркою.

— А знаєте, чого він відділювався? — мружиться Костя.

— А чого?

— Битиме звечора, ось чого. Бригадир наш насторожується.

— Ну, це хай спробує!

— А що ти йому зробиш?

— Тоді побачиш.

— Та він же тобі начальство!

— Тут у мене одне начальство: закон!

Стьопа каже це з твердою внутрішньою силою, і ми відчуваємо, що ради дотримання закону він не зупиниться ні перед чим.

У небі, ще рожевому від заходу, проходять табуни. Хтось десь пальнув, але дуже далеко. На нашому озері тиша, наші не б'ють, терплять. Позадиравши голови, лише дивляться на вечірній переліт. Вечірня зоря сьогодні — тільки щоб дивитись на неї, на її красу.

— Благодать,— каже інженер, і ми згодні з ним: справді, благодать.

Ну, а як старий наш — пальне чи не пальне? Ми зовсім до цього не байдужі й за розмовою весь час уцасдухаємо в той бік, де він сидить із своєю "кряку-Ясою". Ота саморобна "крякуха", видно, таки приманює дичину, качки весь час падають на воду якраз поблизу того місця, де старий замаскувався в комишах.

— Гляньте, просто на голову падають старому,— з веселою заздрістю каже пожежник.— Ану ж: пальне чи не пальне?

— З "крякухою" виходити в наш час — це взагалі варварство,— міркує голосно Костя.— То ж провокаторка! Сидить і приманює. А ти тільки бахай та підбирай. Це вже не полювання, не спорт, а чортзна-що, грабастання якесь.

Петрович незгоден.

— А якщо зір у чоловіка здає? — заступається він за обер-майстра.— Чи, думаєш, у кожного око до старості, як і в молодого?

Ось про це ми й не подумали. Може, й справді старий відлучився і сидить там з "крякухою" тому, що зір у нього вже не той?

— Справа ж навіть не в качці,— каже, наливаючи по другій, інженер.— Головне, щоб посидіти отак на природі, щоб після нашого індустріального грюкоту відчутти навколо себе оцю тишу, оце роздолля світу.

Ми лежимо коло багаття, а над нами то парами, то цілими табунами пролітають птиці. Без кінця дивився б на них. Не смеркалося ще, та чи й смеркнеться, бо світить повний місяць, внизу на озері вода все дужче блищить. За синьою млою, що стелиться луками, на задніпровських висотах по обрію дедалі виразніш проступають могутні червонясті дими нашого заводу.

Тиша, вільгота, пахне димок, тріпоче вогник...

Глибшає вечірня синява, і все яскравіше палахкотить на пагорку наше багаттячко, мовби скликаючи до себе всіх тутешніх і нетутешніх. На пропозицію інженера, домовляємось, щоб, на відміну від традиційних мисливських побрехеньок, біля нашого вогнища розповідалося лише правду, дійсні випадки та життєві пригоди.

— Ну, розкажи тоді, Оксене, як ти на Редуті полював,— з іскрами сміху в очах звертається Костя до нашого пожежника.

— Та що ж,— Оксен і сам посміхається, видно, пригадавши той випадок.— Іду, бачу

край озера між осокою табун крижаків отакених... От би, думаю, не сполохати! От би, думаю, підповзти та шарахнути по них на воді (в повітрі я погано влучаю). Щоб не помітили, впав на землю і давай до них по-пластунському. Повзу, повзу, а воно пісок, якірців, колючок повно, весь уже поколовся, жарко мені, та не зважаю, повзу. Вже ось зовсім близько до них, наче мусили б знятись, а вони не знімаються. Що за рахуба? Мабуть, не дикі, а наські! І стаю на ноги. Справді, наські: не бояться мене, сидять собі на воді. Така досада. Даремно стільки по якірцях повз, повні руки понаганяв. Стою, дивлюсь на тих качок, вони на мене, а я тоді, сам не знаю для чого, рукою мах та "киш!" на них, а вони крилами ляп-ляп-ляп і... вгору. Знялись — і бувай здоров. А я стою ошелешений і тільки чую, як картуз на мені оцей піднімається-піднімається, їй-богу, й слова не брешу...

За сміхом ми не помічаємо, як підходить до нас високий дядько в кобеняці, хоч дощу й близько нема, на руці у нього щось поблискує — шмат якогось ланцюга. То кінське металеве путо, а сам він — колгоспний конюх, пасе коней неподалік.

Доки дядько, присівши навпочіпки, прикурює з вогнища, ми починаємо розпитувати його про тутешні місця, про це озеро та чи водиться тут лиска, хитруща болотяна плавуха, що якраз любить отакі очерети.

— Водилася й лиска,— глухим, чомусь невдоволе-ним голосом відповідає нам конюх.— Ще я пам'ятаю, озеро це було вдвічі більшим, тяглося аж он туди...

Курить він якось сердито, спльовує, хмуриться. Нам неприємно, що він хмуриться, до того ж не знаєм, чим він невдоволений: чи що ми сюди забралися, чи, може, має свої якісь прикροщі та незлагоди. Піднесли чарку, випив, але й це не розвеселило. Все тим же глухуватим голосом розповідає, що недавно тут навіть і олені були, в їхніх Чари-Комишах. Звідкись були з'явилися,— може, як плавні для Каховського моря вирубували, так вони, розполохані, сюди забігли, в Чари-Комишах останній притулок собі знайшли. Колгоспні косарі отам сіно косили і викосили в траві двох оленят. Зовсім маленькі були, ще й на ногах не тримались. Забрали їх дівчата на ферму, випоїли молоком, як телят. Тепер їх фотографувати з міста приїжджають.

— А оленихи що, не було? Конюх насупився, помовчав.

— Олениху шульгівські зацькували. Оточили, хотіли впіймати, так вона куди — та до Дніпра. Кинулась у воду і давай на той бік плисти прямо на заводи.

— Ти диви! — вигукує пожежник.— Ні домен, ні вогню не злякалась?

— До середини допливла, але й там хижачня знайшлась. Риб'ячі браконьєри якісь з неводом кинулись на зморену олениху, накинули їй невід на голову і...— дядько сердито махнув путом,— потопили.

Ми мовчимо, не знаходимо слів, щоб висловити своє обурення, своє презирство до тих безчесних браконьєрів. Ми ніби бачимо, як, задихаючись, пливе ота зацькована олениха через Дніпро, пливе просто на чорні індустріальні хащі нашого міста, не лякаючись, що там до неба — дим, і гуркіт, і заграви над домнами та мартенами... Не боялась цього, наче відчувала, що знайшла б собі там і захист, і порятунок.

— А ті негідники ще потім і шкуру принесли здавати...

Боляче й прикро слухати нам цю історію. У всьому цьому вчувається нашому братові і докір, і ніби пересторога. Нам якось аж ніяково стає дивитись на свої рушниці та туго набиті патронами патронташі, що лежать купою осторонь. Мимоволі і слух, і думка звертаються в той бік, де в очереті засів біля своєї "крякухи" обер-майстер і куди весь вечір падають качки. Що буде, якщо саме зараз та пролунає звідти Сахнів браконьєрський постріл? Від сорому, здається, ми провалились би крізь землю отут перед конюхом. На щастя, в Сахновому очереті тихо. Може, старий просто заснув?

Покуривши, конюх іде кудись, побрязкуючи в сутіні пуготом. Ми ще довго чуємо, як воно поволі побрязкує в такт його ході.

Під враженням щойно почутого ми деякий час мовчимо, потім мовчанку несподівано порушує Павловський, водій нашої півторатонки. Людина він стримана, небалакуча, і, якби не цей вечір, та не вогнище, та ще не отой дядько з металевим пуготом, так, мабуть би, ми і не дізналися, що в минулому водій наш був танкістом, ще в перші дні війни горів у танку, а потім побував ледве не в усіх найбільших концтаборах Європи. Лежачи горілиць, він кудись угору, ніби зорям, спокійно і наче аж байдуже розповідає, як їхня група на чолі з одним поляком тікала з концтабору, а за ними гнались з вівчарками, як вони ховалися по лісах, а потім після тяжких митарств добралися на північ Італії до італійських партизанів,

Скільки? — і-грежив чоловік, а ми, щодня зустрічаючись з ним на заводі, скромним, неговірким, так і не знали досі, який у нього шлях за плечима.

Розповідь Павловського навіває на нас сумовиті спогади про війну, навертає кожного на невеселі роздуми, і після цього якось уже ніби й розмовляти не хочеться. Мовчки сидимо біля пригасаючого вогнища.

Потім розстеляємо очерет, вкладаємось спати — до вранішньої зорі в нас залишається не так багато часу.

Ніч прозора, безшумна, тепла; ніби оксамитом огортає людину оце м'яке степове повітря. Добре-таки, що ми поїхали сюди зорювати. І яке б не було наше завтрашнє полювання, я вже щасливий тим, що опинився з товаришами тут, серед просторів оцих Чари-Комишів, де ніч мовби справді якісь чари таїть у собі, про щось таємниче перешіптується з очеретами, а озеро все більше світиться до місяця, а наші заводські дими за Дніпром все дужче віддають угору багряним...

Уночі я прокидаюсь, розбуджений якимось тривожним шумом. Де я? Ніч, озеро, комиші внизу шумлять — шумлять дужо, тривожно. Все небо у хмарах, то ставих там, де місяць, то, глибше на північ, аж чорних. Як усе змінилось раптово! Підвівшись, я не впізнаю нашого місця, все навкруги стало мовби інше, фантастичне, тривожне. Вода на озері ніби поважчала, переливається важким перламутром — вітер хвилю жене. Вітер якийсь незвичайно теплий, наче вдень. Шелестить від нього кукурудза, біжить шум по очеретах внизу. Чи не цей суворий шум якраз і розбудив мене? Розкуйовджені хмари клубляться над Чари-Комишами; над містом нашим у підхмар'ї цілі спалахи-заграви — ніколи я не бачив таких!

А товариші сплять. Хтось аж хропе, міцно, безтурботно, — здається, наш пожежник.

Сплять, одначе, не всі. Осторонь машини, на самім горбі, бовваніють дві людські постаті. Впізнаю маленьку, зсутулену постать Петровича з рушницею на плечі, з ним ще хтось, незнайомий, високий,— здається, отой колгоспний конюх, що приходив до нас звечора. Неголосно розмовляючи, вони позирають чогось угору, в небо, що все над ними у хмарах, клубливих, освітлених зсередини місяцем. Мова йде, чую, про японських рибалок, що потерпіли від ядерних випробувань над Тихим океаном, від радіоактивного попелу, що випав десь там нібито цілою хмарою на них.

— Така пагуба на людей,— чую голос Петровича,— і винуватих ніби нема... А вони ж то є?

І наступає на деякий час мовчанка.

— А хмари оці над нами теж, бач, аж світяться,— чую згодом голос незнайомого.— Хто знає, може, вони теж з отим попелом — як там його?

Звировані хмари над нами справді ніби одсвічують,— світло місяця обдає їх.

— Неспокійно живеться людині,— зітхає Петрович.— Тривога весь час у повітрі висить. На дитину дивлюсь і вже тривожусь. На травину — за неї теж. Усе під загрозою. Вчені, хто-хто, а вони ж то знають і самі вже б'ють тривогу. Тут треба всім задуматись — і їхнім, і нашим...

Мені якось не по собі стає від їхньої розмови, від усього навколишнього. Оті звировані, просвітлені місяцем хмари, оця ніч з незвичайно теплим вітром, що так несподівано піднявся, і приглушена розмова на горбі двох сповнених тривогою людей — справді, хіба це вчорашні безхмарні, тихою вечірньою зорею обарвлені Чари-Комиші?

На обрії могутньо, ще більш, ніж звечора, вирує багряними димами наш завод, наш металургійний гігант. Уперше бачу його здаля, уперше бачу, як небо над ним ніби аж клекоче в отих могутніх загравах, дивлюся, і дивне хвилювання обіймає мене — є в них щось добре, обнадійливіше, в наших отих вогнях. Цієї ночі звідси завод відкривається мені зовсім по-новому, постає в чомусь більшому, ніж просто ковші з розплавленим металом та палахкотінням газу над бесеме-рами... Спалахи до неба, отой рідний вогонь за Дніпром, я вперше відчув звідси його силу, відчув, що сила в тому вогні велетенська, титанічна. В моїй уяві чомусь виникає з дитинства знайомий обеліск, що височить на майдані перед нашим заводом з чавунною постаттю Прометея вгорі. Самі наші робітники, серед яких був і Петрович, ще в двадцятих роках, у якусь річницю революції, відлили того Прометея в пам'ять своїх загиблих товаришів, і відтоді чорний чавунний їхній витвір став мовби знаком заводу. І зараз оті немеркнучі заграви до хмар мені чомусь пов'язуються з його образом, здається, їх підносить серед цієї розтривоженої ночі наш трудовий, наш мирний Прометей...

Вдруге я прокидаюсь від пострілу, що зненацька лунає десь у кінці озера. Схоплююсь, і мені здається, що розвидняється і я вже все проспав. Ні, ще не розвидняється, то місяць підбивсь високо і, впливши із-за хмар, світить на мене, просто в обличчя.

Степан-бригадир, теж схопившись від пострілу, мерщій дивиться на годинник: чи можна стріляти?

— Ні, вже можна,— каже полегшено.— Давно перейшло за північ.

Хто ж стріляв?

Вистрелив, безперечно, обер-майстер, вихопився першим, раніше за всіх. Ну, та хай б'є — звечора терпів, а зараз має право, зараз дозволено. Тільки що він міг там побачити в темряві?

— Мабуть, у "крякуху" свою шарахнув,— каже пожежник, перекидаючись з боку на спину.

Ми ще могли б поспати, але сон уже не йде, коленого починає розбирати мисливська нетерплячка: лежимо, перемовляємось, куримо, чекаючи світання.

Світатиме скоро, хоча ніч навкруги ще ніби погустішала: місяць відсунувся, потонув десь у хмарах. Досі мені зорка уявлялась неодмінно в рожевості вранішнього неба, але небо на сході хмарне, і настання її, нашої зорки, сьогодні особливе: не по рум'яності небосхилу тут визначають її, а по чомусь своєму, мисливському, можливо, по шуму пташиних крил у повітрі, бо хоч навкруги стало ніби ще темніше, ніж було досі, але вже то тут, то там — дальше-ближче — чуємо приглушене, енергійне:

— Пильнуй!

— Пильну-у й!

Наспів начіплюємо патронташі, спішимо до озера займати місця. Бригадир на ходу тиче мені коробку сірників:

— Забредеш в очерет — присвіти!

— Нащо?

— Щоб з того боку по тобі часом хто не пальнув. Ах, он для чого!

— А ти з свого боку теж, гляди, не трахни по кому. Все частіше бахають постріли, мені вже видно, як

червоними струменями вишуговує вгору вогонь над очеретом, і я, хвилюючись, бігом біжу до свого місця. Стаю в очереті біля самої води, по той бік озера очерет тріщить, хтось уже ходить в гущавині, покашлюванням дає знати про себе. А навкруги пальба наростає, вже й навколо мене чую раптом щось схоже на дощ,— то, опадаючи, безсило порошить дріб на очерет, на траву... Хвилювання росте, я кидаюсь гарячково то сюди, то туди, не знаю, в який бік мені пильнувати. У небі ще темно, я там нічого не бачу, хоча чую, вірніше, почуваю, що там, угорі, повно качок, повно пташиних крил. Де Ж вони? Чому не летять на мене?

Поступово розвидняється, і мені вже стає чітко видно Степана-бригадира, що стоїть край очерету ліворуч. Я бачу, як він чатує, як то присяде, то схопиться і, приклавшись, б'є, б'є і звідти, з сутіні неба, ледве не на голову йому раптом — гуп! гуп! Падає одне, падає друге. Степан кидається, підбирає і за мить знову цілиться вгору, кудись за горб. Пригадавши його науку, що качки летітимуть найбільше проти вітру, отже, звідти, із-за горба, я теж стаю лицем у той бік і тільки став, звів курки, як на мене зненацька зовсім низько, майже над очеретом,— табун чорних пружних торпед...

Ба-бах!

І, не вірячи власним очам, бачу, як, випавши з табуна, падає-падає вниз моя перша

здобич... Кидаюсь туди, бачу, як, заплутавшись у темній траві, щось б'ється, тріпається біле. Біле — то її груди. Беру і чую, як пульсує в руках щось гаряче, і мені стає раптом так тоскно, і я вже ніби й не радий своїй удачі. Надбігає, жадібно дихаючи, Степан, я вперше бачу його таким розпаленим, збудженим.

— О, чиря... Вітаю! Тільки живе ще, пі дранок;.. Добий!

Добити? Ні, я цього не можу.

Степан вихоплює в мене качку з рук, і я, ледве встигнувши одвернутись, чую короткий удар об приклад.

У грудях мені ніби щось обірвалось, тоскнота— підступає ще більш, але незабаром нестримний мисливський шал знов цілком заволодіває мною: почався літ! Усе небо — посвітліле, раннє — летить на нас качками;

Чалі летять.

Крижні пружно.

Широконоси.

Жваві бекаси, тарахтани, кроншнепи! Я б'ю, б'ю і... мажу, мажу. Чи хвилююсь після першої удачі, чи й сам не знаю, що зі мною таке. Степан, помітивши часті мої промахи, радить мені перейти в оту он заводь і поспробувати бити на воді. Там таке місце, що мусять бути лиски.

Я приймаю пораду і переходжу туди. Присівши в очереті по кісточки в воді, оглядаю поверхню озера. В кінці озера бачу раптом зовсім на відкритому силует самотньої величезної качки. Здається, чала! Дух мені перехоплює від бажання підкрастись, пальнути. Я, зігнувшись, уже роблю кілька кроків у той бік як несподівана догадка рятує мене від конфузу: "кря-куха"! То ж плаває на воді обер-майстрова "кря-куха".

Цікаво, чи багато набив там старий? Бахкав ще зночі, а це, не вдовольнившись тим, що набрав на воді, вирішив ще, видно, спробувати щастя і в повітрі. Скрадливо присівши під очеретом, уважно стежить звідти за жвавим, що саме пролітає вгорі, табуном бекасів, або "хвастунів", як він їх називає. "Хвастуни" летять прямо на старого, лунає постріл, здригнувся весь табун, накренився в повітрі і, піднявшись вище, весело полетів собі далі. Обер-майстер ще довго дивиться вслід, наче жде, чи не впаде котре-небудь. Ні, не падає.

Умостившись в очереті, я беруся пильнувати за гушавінню протилежного берега. Очерет там тягнеться стіною, місцями заходить у саму воду, кладе на неї світанкову тінь. Там, де тінь, вода — мов темне дзеркало. В одному місці в очереті розрив, просвіт, і ось туди я спрямовую всю свою увагу. Мені здалося, що там щось майнуло, ковзнуло по дзеркалу води. Сиджу, не дихаю, не шурухну. Минає деякий час, і ось з очерету, сторожко, якимось граціозно визирнувши, на воду справді випливає вона, хитрюща водяна лукавка — лиска! Зовсім безгучно, легко лине по дзеркальній поверхні, прямуючи з одного куща очерету в другий... Така славна — очей не можу від неї відвести!

Допускаю її аж на середину заводі, цілюсь, і вже ось стусонуло в плече, пороснуло

дробом по воді, засмерділо Димом; розвіявся дим, і... лиски нема. Не попав! Промакнувся, пішла в комиші...

Минає кілька хвилин, я, затамувавши подих, чатую, і ось, ніби в насмішку, її граціозна шийка і груди знову лукаво витикаються з очерету. Мені здається, вона визирає звідти якось аж пустотливо, щоб подратувати мене, щоб сказати, що вона жива й здорова, а я мазило.

Вона то ховається в очереті, то знову з'являється, і я не знаю, скільки часу тривала б ця "війна нервів", якби мене не окликнули.

— Годі тобі,— чую насмішливе десь із-за очерету.— Набив сам, zostав іще кому-небудь!

Озирнувшись, бачу Степана-бригадира, Петровича, Оксена-пожежника. Вони вже, видно, зібралися йти до машини. Настрій у всіх бадьорий, піднесений, навіть Петрович повеселішав. У кожного збоку висить в'язанка дичини. Щоправда, качок небагато, більше різна дрібнота, бекаси. Отак коли висять, вони здаються зовсім малі, не те, що в повітрі. Це я вже сьогодні помітив, що птиця, яку підбирають із землі, виявляється куди меншою, ніж була вона в польоті.

У нашого пожежника права щока чомусь розтовчена: так був мордатий, а це ще більше розморда-тішав.

— Виробнича травма? Звідки вона в тебе?

— Ложу близько прикладав, а заряди в мене великі... Незчувсь, як і натовкло!

І розпливається в усмішці. Що б там не сталося, усе йому весело.

Йдемо до машини, і тільки тепер я помічаю, що небо вже зовсім чисте, хмар нема і сонце, піднявшись ген-ген, починає припікати. І вітер, що так раптово був налетів уночі, зовсім втих, дим після стрільби довго плаває низом, застоюється, повітря гірчить запахом пороху.

Стрільба майже всюди припинилася, заспокоїлись Чари-Комиші в усьому своєму просторі. Лише зрідка десь бахне який-небудь невдаха по табунцю, що ледве мріє високо в небі. На недосяжну для пострілу височінь піднялись табуни, не дістати їх тепер там.

Яка краса навкруги! Без краю чиста блакить і живі крапинки птахів по ній — оце такий тепер світ над нами. А над озером, над очеретами, над світлою, залитою сонцем широчінню Чари-Комишів, де недавно розлягалась така пальба, лише лелеки величаво плавають, з піднебесся оглядають бойовище, мов які-небудь нейтралі...

Біля машини уже зібралися всі, крім обер-майстра. Він ще не приходив.

— Може, набрав, що й не піднесе?

— Слід би підсобити людині.

— Давайте під'їдемо, де він там є,— пропонує Костя,— щоб прямо в кузов його качок повантажити...

Сідаємо і їдемо понад озером до засідки старого — це нам якраз по дорозі. Бригадир шукає його очима в очереті, а старий раптом підводиться до нас з кукурудзи: замаскований, сидів там, на самім горбі, ще й зараз, видно, чекаючи табунів. Могутня

постать його неквапом рухається до нас. Ми жадібно ждемо, поки він вибредє з кукурудзи, нам не терпиться розгледіти, яка ж там в'язанка качок теліпається при боці в старого. А коли він вибродить, то ми бачимо, що теліпається там... одна його вірна, на токарнім станку виточена "крякуха"!

Ото і все?

Важко човгаючи своїми ботфортами, старий мовчки наближається до машини. Подаємо з кузова йому руки, і він залазить до нас. Обличчя в нього розбрякле від втоми, розчервоніле й мокре, як після плачу. І в той же час воно якесь ніби просвітлене, ніби добріше, ніж було вчора.

— Вісім крижаків отакених сиділо біля "кряку-хи",— починає розповідати він.— Весь вечір сиділи, і чому ж було не вдарити, га? До половини дванадцятої сидять, до без чверті дванадцять сидять, а я... бамбук. От уже ж бамбук, пошукати такого!

Доки й з місця рушаємо, він усе лається, картає себе та всіляко паплюжить, одначе, і в самій лайці його не почувається злості, десь у глибині душі старий, можливо, навіть вдоволений, що склалося все саме так. Витерпів, не порушив закону мисливського товариства!

— У тебе якраз, може, найбільший набуток,— каже, зібгавшись у кулачок, мудрий наш Петрович.

Одначе ті недобуті крижаки, видно, таки муляють обер-майстрові, не дають йому остаточно заспокоїтись. Тільки гляне на в'язанки дичини в інших, на свою "крякуху", як одразу починає соватись, густо, нарікати. Знову чуєм оте, як до половини дванадцятої не бив, до без чверті дванадцять не бив, знаєм, що і вдома всі його родичі, всі внучки та онуки не раз ще почують про отих крижаків, що — отакенні! — сиділи до півночі біля його "крякухи" і по яких він, зібравши всю витримку, так і не вдарив.

— Думав, до зорі сидітимуть,, а вони як знялись, більше вже й не прилітали...

Ми дивимось на його старечі з товстими, вже мало гнучкими пальцями, на очі, що перебачили стільки розплавленого металу на віку, а тепер весь час сльозяться, і ми все більше проймаємось співчуттям до старого.

— Не журіться, Федотовичу,— високо, по-журавли-ному тримаючи голову, каже Степан-бригадир. Він набив сьогодні найбільше і тому в доброму гуморі.— Привезете й ви дещицю бабі: поділимось. У нашій бригаді закон: вб'єш не вб'єш, а ділити нарівно!

І Петрович, і всі ми цілою своєю капелою охоче підтримуємо бригадира в його великодушності. Так і зробимо!

Машина мчить через луки; все далі зблискує за нами озеро, все далі очерети, солончаки, тирловища, і табун коней біля степового колодязя, і високий,— здається, той, що вчора до нас приходив з пutoм-ланцюгом — дядько-конюх, взявшись за цебро, дивиться нам услід... Поблискує мокре дубове цебро, маревіють, тануть переповнені сонцем угіддя...

Прощайте, Чари-Комиші!

Хай не висохнуть ваші озера, це розлетиться птаство, хай нічим не затьмарені будуть ваші зорі-світання!

1957, Ломівка